

---

## ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

|                                                                                                                                               |   |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|
| ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Աշոտ Սադյանը 65 տարեկան է.....                                                                                     | 3 |
| ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահ, ակադեմիկոս Աշոտ Սադյանն ընտրվել է Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի արտասահմանյան անդամ..... | 7 |

## ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՏԵՐ-ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ  
ԾՆՆԴՅԱՆ 155-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

|                                                                                                |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Ռուբեն Սահակյան – Հովհաննես Տեր-Մարտիրոսյան (Ա-Դո).....                                        | 9  |
| Սուրեն Սարգսյան – Հաճընի հերոսամարտը. պարտության պատճառները<br>և պատասխանատվության հարցը ..... | 34 |
| Հենրիկ Խաչատրյան – Մարգարանական Հայաստանի նախարարական<br>տիրույթները (V–VI դդ.) (ռուս.) .....  | 47 |

## ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՇԱԿ ԶՈՊԱՆՅԱՆԻ  
ԾՆՆԴՅԱՆ 150-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

|                                                                         |    |
|-------------------------------------------------------------------------|----|
| Վաչագան Ավագյան – Արշակ Զոպանյանի կյանքի և գործունեության նկարագիրը.... | 63 |
|-------------------------------------------------------------------------|----|

ՅՈՒՐԻ ՎԵՍԵՆՈՎՍԿԻՆ  
ԾՆՆԴՅԱՆ 150-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

|                                                                                      |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Անուշավան Զաքարյան – Յուրի Վեսելովսկին և հայ իրականությունը.....                     | 89  |
| Սուսաննա Հովհաննիսյան – Ներըմբռնողականությունը Հովհաննես Թումանյանի<br>կյանքում..... | 122 |
| Հերիքնազ Որսկանյան – Հայոց պատմության թեմաներով միջնադարյան<br>հանելուկները .....    | 140 |
| Վանո Եղիազարյան – Հովհաննես Թլկուրանցու մի անտիպ սիրո տաղը .....                     | 163 |

## ԼԵԶՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

|                                                                                 |     |
|---------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Դավիթ Գյուրջինյան – Անգլերեն լեզվանվան պատմական զարգացումը հայերե-<br>նում..... | 169 |
| Լուսինե Ղամոյան – Բնիկ հայերեն բառեր «հագուստ» իմաստային դաշտում.....           | 188 |

## ԱՐՎԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

|                                                                                                         |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Մարիաննա Տիգրանյան</b> – Երկու վարդապետ. Սահակ Ամատունի և Կոմիտաս<br>(ժամանակակիցների հուշերը) ..... | 201 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

|                                                                                                                                       |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Թամար Հայրապետյան</b> – Սնվելու մշակույթը հայ բանավոր ավանդության մեջ<br>(առօրյա, տոնաժխական և առասպելաբանական մակարդակները) ..... | 216 |
| <b>Հասմիկ Աբրահամյան</b> – «Ածիկ» կերակուրը հայոց տոնաժխական համակարգում<br>(ըստ Սյունիքից գրառված նյութերի) .....                    | 241 |

## ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

|                                                                                                                                           |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Գոռ Մարգարյան</b> – Շիլթաղաթ Երևույթի և հարկային եզրույթի նշանակությունն ու<br>կիրառության առանձնահատկությունները (XIV–XVIII դդ.)..... | 257 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

|                                                                                                                                   |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Արամ Աբրահամյան</b> – Դիտարկումներ հայկական պետության քաղաքական<br>մշակույթի պատմական արմատների հարցի շուրջ (XX–XXI դդ.) ..... | 270 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ

|                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Արմեն Մանուկյան</b> – Նիկոլ Աղբալյանը Շուշիի 1906 թ. հայ-թուրքական կռիվների<br>ականատես ..... | 284 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

|                                                                                                                                 |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Անիտա Դուլխանյան</b> – Վերժինե Սվազլյան. Ամերիկահայոց բանավոր ավանդույթը<br>ժամանակի հղովույթում .....                       | 296 |
| <b>Արծվի Բախչինյան</b> – Ալբերտ Խառատյան. Զմյուռնիայի և Էգեյանի առափնյակի<br>հայկական այլ գաղթօջախները (XVI–XIX դ. I կես) ..... | 303 |
| <b>Հրաչյա Բալոյան</b> – Մախլուտո. Սմբատ Բորոյան. Յուշիկք հայրենեաց .....                                                        | 308 |

## ՄԵՐ ԵՐԱՆՏԱԿՈՐՆԵՐԸ

|                                                                                                                 |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Անիտա Դուլխանյան</b> – Մեծ տաղանդի տեր հայագետը<br>(Ասատուր Մնացականյանի ծննդյան 110-ամյակի առթիվ) .....     | 311 |
| <b>Պետրոս Ղեմիրճյան</b> – Սուրեն Աղաբաբյան. գրականագիտական մտքի անխոնջ<br>մշակը (ծննդյան 100-ամյակի առթիվ)..... | 319 |

## ՄԵՐ ՀՈՐԵԼՅԱՐՆԵՐԸ

**Վարդան Դևրիկյան** – Գևորգ Բարդակչյան. Հայաստանյան գիտության ավանդների ու արևմտյան մեթոդների զուգորդողը (ծննդյան 80-ամյակի առթիվ).....326

## ԼՐԱՏՈՒ

ՀՀ ԳԱԱ տարեկան ընդհանուր ժողովը.....331  
 ՀՀ ԳԱԱ հայտարարությունը. «Արցախը չի կարող լինել Ադրբեջանի կազմում» .....342  
**Արամ Սիմոնյան (1955-2022)** .....344

## СОДЕРЖАНИЕ

Президенту НАН РА, академику Ашоту Сагяну 65 лет .....3  
 Президент Национальной академии РА, академик Ашот Сагян избран иностранным членом Российской академии наук .....7

## ИСТОРИЯ

К 155-ЛЕТИЮ СО ДНЯ  
 РОЖДЕНИЯ ОВАНЕСА ТЕР-МАРТИРОСЯНА

**Рубен Саакян** – Ованнес Тер-Мартirosян (А-До) .....9  
**Сурен Саргсян** – Героическая битва Ачна: причины поражения и вопрос ответственности .....34  
**Генрик Хачатрян** – Нахарарские (княжеские) владения Марзпанской Армении (V–VI вв.) (на русск. яз.) .....47

## ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

К 150-ЛЕТИЮ СО ДНЯ  
 РОЖДЕНИЯ АРШАКА ЧОПАНЯНА

**Вачаган Авагян** – Обзор жизни и деятельности Аршака Чобаняна .....63

К 150-ЛЕТИЮ СО ДНЯ  
 РОЖДЕНИЯ ЮРИЯ ВЕСЕЛОВСКОГО

**Анушаван Закарян** – Юрий Веселовский и армянская действительность .....89  
**Сусанна Ованесян** – Интуиция в жизни Ованеса Туманяна.....122  
**Эрикназ Ворсканян** – Средневековые загадки на темы истории Армении .....140

|                                                                                      |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Вано Егиазарян</b> – Одна неопубликованная песня любви от Ованеса Тлкуранци ..... | 163 |
|--------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ЛИНГВИСТИКА

|                                                                                                   |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Давид Гюрджинян</b> – Историческое развитие названия английского языка в армянском языке ..... | 169 |
| <b>Лусине Гамоян</b> – Исконно армянские слова в семантическом поле «одежда» .....                | 188 |

## ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

|                                                                                                         |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Марианна Тигранян</b> – Два архимандрита: Саак Аматауни и Комитас (воспоминания современников) ..... | 201 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ЭТНОГРАФИЯ

|                                                                                                                                           |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Тамар Айрапетян</b> – Культура питания в армянской устной традиции (повседневный, празднично-ритуальный и мифологический уровни) ..... | 216 |
| <b>Асмик Абраамян</b> – Пища «ацик» в армянской празднично-ритуальной системе (по материалам, записанным в Сюнике) .....                  | 241 |

## ВОСТОКОВЕДЕНИЕ

|                                                                                                                    |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Гор Маргарян</b> – Значение и особенности применения явления шилтакат и податного термина (XIV–XVIII вв.) ..... | 257 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ОБСУЖДЕНИЯ

|                                                                                                                      |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Арам Абрамян</b> – Заметки об исторических корнях политической культуры армянского государства (XX– XXI в.) ..... | 270 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ПУБЛИКАЦИИ

|                                                                                            |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Армен Манукян</b> – Никол Агбалян – свидетель армяно-турецких боев 1906 г. в Шуши ..... | 284 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## РЕЦЕНЗИИ

|                                                                                                                                   |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Аэлита Долуханян</b> – Вержине Свазлян. Устная традиция американских армян в течение времени .....                             | 296 |
| <b>Арцви Бахчинян</b> – Альберт Харатян. Армянские колонии Смирны и побережья Эгейского моря (XVI – первая половина XIX в.) ..... | 303 |
| <b>Грация Балоян</b> – Махлуто. Смбат Боролян. Воспоминания о родине .....                                                        | 308 |

## НАШИ ЗАСЛУЖЕННЫЕ ДЕЯТЕЛИ

|                                                                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Աննա Դոլուխանյան</b> – Арменовед большого таланта (к 110-летию со дня рождения Асатура Мнацаканяна) .....          | 311 |
| <b>Ստեփան Դեմիրճյան</b> – Сурен Агабабян: неугомонный труженик литературной мысли (к 100-летию со дня рождения) ..... | 319 |

## НАШИ ЮБИЛЯРЫ

|                                                                                                                                                         |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Վարդան Դեմիրճյան</b> – Геворг Бардакчян: исследователь, сопоставляющий традиции армянской науки и западные методы (к 80-летию со дня рождения) ..... | 326 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## ХРОНИКА

|                                                                      |     |
|----------------------------------------------------------------------|-----|
| Годичное общее собрание НАН РА .....                                 | 331 |
| Заявление НАН РА: «Арцах не может быть в составе Азербайджана» ..... | 342 |
| <b>Արամ Տիմոնյան (1955–2022)</b> .....                               | 344 |

## CONTENTS

|                                                                                                                              |   |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|
| President of NAS RA, Academician Ashot Saghyan is 65 years old .....                                                         | 3 |
| President of NAS RA, Academician Ashot Saghyan has been elected as a foreign member of the Russian Academy of Sciences ..... | 7 |

## HISTORY

### TO THE 155TH BIRTH ANNIVERSARY OF HOVHANNES TER-MARTIROSYAN

|                                                                                                                    |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Ruben Sahakyan</b> – Hovhannes Ter-Martirosyan (A-Do) .....                                                     | 9  |
| <b>Suren Sargsyan</b> – The heroic battle of Hachin: the causes of defeat and the question of responsibility ..... | 34 |
| <b>Henrik Khachatryan</b> – The nakharar (princely) domains of Armenian marzpanate (V-VI cc. AD) (in Russ.) .....  | 47 |

## LITERATURE

### TO THE 150TH BIRTH ANNIVERSARY OF ARCHAG TCHOBANIAN

|                                                                                      |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Vachagan Avagyan</b> – An overview of Archag Tchobanian's life and activity ..... | 63 |
|--------------------------------------------------------------------------------------|----|

TO THE 150TH BIRTH ANNIVERSARY  
OF YURI VESELOVSKY

|                                                                                       |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Anushavan Zakaryan</b> – Yuri Veselovsky and the Armenian reality.....             | 89  |
| <b>Susanna Hovhannisyan</b> – Intuition in Hovhannes Tumanyan's life .....            | 122 |
| <b>Heriknaz Vorskanyan</b> – Medieval riddles on the topics of Armenian history ..... | 140 |
| <b>Vano Yeghiazaryan</b> – An unpublished love song by Hovhannes Tlkurantsi .....     | 163 |

### LINGUISTICS

|                                                                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Davit Gyurjinyan</b> – Historical development of the name of the English language in the Armenian language ..... | 169 |
| <b>Lusine Ghamoyan</b> – Native Armenian words in the semantic field of “clothing” .....                            | 188 |

### ART

|                                                                                                              |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Marianna Tigranyan</b> – Two archimandrites: Sahak Amatuni and Komitas (Memories of contemporaries) ..... | 201 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

### ETHNOGRAPHY

|                                                                                                                                         |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Tamar Hayrapetyan</b> – Food culture in Armenian oral tradition (daily, feast and ritual, and mythological levels) .....             | 216 |
| <b>Hasmik Abrahamyan</b> – “Atsik” food in the Armenian festive and ritual system (According to the materials recorded in Syunik) ..... | 241 |

### ORIENTAL STUDIES

|                                                                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Gor Margaryan</b> – The significance and peculiarities of the use of Šiltāqāt and tax term (14th-18th cc.) ..... | 257 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

### DISCUSSIONS

|                                                                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Aram Abrahamyan</b> – Observations on the historical roots of the political culture of the Armenian state (20th-21st cc.) ..... | 270 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

### PUBLICATIONS

|                                                                                                              |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Armen Manukyan</b> – Nikol Aghbalyan as an eyewitness of the 1906 Armenian-Turkish fights in Shushi ..... | 284 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

### REVIEWS

|                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Aelita Dolukhanyan</b> – Verjiné Svazlian: The oral tradition of the Armenian-Americans in the course of time ..... | 296 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Artsvi Bakhchinyan</b> – Albert Kharatyan, Armenian colonies of Smyrna and the coast of the Aegean sea (16th-first half of the 19th c.)..... | 303 |
| <b>Hrachya Baloyan</b> – Makhuto: Smbat Boroyan: Memoirs of Motherland .....                                                                    | 308 |

#### OUR HONOURED SCHOLARS

|                                                                                                                                             |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Aelita Dolukhanyan</b> – The Armenologist of great talent (on the occasion of Asatur Mnatsakanyan's 110th birthday) .....                | 311 |
| <b>Petros Demirchyan</b> – Suren Aghababayan: The tireless cultivator of the literary thought (on the occasion of his 100th birthday) ..... | 319 |

#### OUR JUBILEES

|                                                                                                                                                                   |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Vardan Devrikyan</b> – Gevorg Bardakchyan: the combiner of the traditions of Armenian science and Western methods (on the occasion of his 80th birthday) ..... | 326 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

#### NEWS

|                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------|-----|
| Annual General Meeting of NAS RA .....                                 | 331 |
| The statement of NAS RA: “Artsakh can not be part of Azerbaijan” ..... | 342 |
| <b>Aram Simonyan (1955-2022)</b> .....                                 | 344 |